

Mazalová, Lucie

Homiletika

In: Mazalová, Lucie. *Čítanka snadných textů ze středověké latiny*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 26-32

ISBN 978-80-210-6969-5; ISBN 978-80-210-6972-5 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/130507>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IV. Homiletika

Kázání tvoří zvláštní kapitolu středověké tvorby už tím, že se často nedočkala písemného záznamu, a pokodu ano, jednalo se většinou o kazatelovu přípravu (o níž se mohl jen opírat) nebo o zápis posluchačů. V každém případě jsme ochuzeni o původní, nejspíše značně emotivní kazatelův přednes, který měl podtrhnout hlavní obsah kázání. Trochu jiným případem jsou kazatelské příručky, které jsou také součástí středověké homiletiky.

Jako první ukázkou kázání jsem vybrala synodální kázání Jana Husa (Iohannes Hus, 1371 – upálen 6. 7. 1415)¹⁷ na téma *Diliges Dominum Deum* (Mt 22, 37), které proslovil roku 1405 na svatolukášské synodě.¹⁸ Toto kázání je ve srovnání s jinými synodálními kázáními dané doby mimořádně mírou kazatelovy kritiky, kterou si dovolil předložit přímo nejvyšším představitelům kléru, o čemž svědčí i užití antikristovské terminologie.

Rovněž další ukáзка zastupuje reformně motivovanou kritiku a pochází také z Husova kázání. Jeho adresáty však tentokrát nelze přesně určit. Jedná se o kázání *Dixit Martha ad Iesum* (Io 11, 21) z 3. listopadu 1411.¹⁹ Spekuluje se o tom, že se jednalo o kázání „ad populum“, tj. k lidu.²⁰ Toto dušičkové kázání je pro zkoumání české reformace, která je z hlediska homiletiky nesmírně bohatá a důležitá, významné nejen tím, že dokládá autorovy názory na existenci očištění, podobu konání pohřebních obřadů a dosvědčuje i jeho přesvědčení o vlivu jednání na lidský posmrtný osud (srov. světovou reformaci), ale také tím, že v něm lze doložit Husovu inspiraci anglickým filozofem a teologem Johnem Wyclifem (v textu vyznačeno kurzivou).

17 Takto proslulou postavu českých dějin nepovažuji za nutné blíže představovat a odkazuji na základní literaturu: NOVOTNÝ, V. KYBAL, V. M. *Jan Hus, jeho život, spisy a učení*. Praha: J. Laichter, 1919–1931; SEDLÁK, J. M. *Jan Hus*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o., 1996.

18 BARTOŠ, F. M. – SPUNAR, P. *Soupis pramenů k literární činnosti M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského*. Praha: Historický ústav ČSAV, 1965, č. 79, s. 128.

19 Tamtéž, č. 29, s. 88.

20 SCHMIDTOVÁ, A. *Positiones – recommendationes – sermones*. Universitní promluvy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 241.

Jan Hus – Diliges Dominum Deum (Mc 12, 30)

Kritika hříšného chování kléru

„Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et in tota mente tua.“

In omnibus me defectuosum reperiens contremisco verba legis Domini ore polluto proponere, quibus Spiritus sancti gratia posset corda fidelium lumine gratuito illustrare, quia peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iusticias meas et assumis testamentum meum per os tuum? – Psalm. 49. (...)

Debet enim [clerus] mundum relinquere, ecclesiam vivificare ut Spiritus et undiquaque proxime sequi Christum. Si autem apostatat, nulla est peior vel austerior, nimirum Antichristus, quia ubi est gradus vel status altior, est casus gravior, ut patet de Lucifero et de sacerdotibus, qui crucifixerunt Dominum, et de Iuda. Sicut enim Moyses et Aaron sacerdotes primi legis veteris erant optimi et caeteri declinando erant pessimi, ut patet in fine successionis eorum, sic in lege nova Christus et sui apostoli sacerdotes erant optimi, sed declinando ab primaevitate et sic ab imitatione Christi ad saeculum sunt pessimi tempore Antichristi.²¹

(...) peccatum cleri profunde et late indelebiter esse scriptum. Quis enim potest corda tam late cauterisata sanare? Nobis est impossibile, cum clerus sit cor populi, quod non licet, ut iniquiunt, attingere. Cum remurmuras, clerus dicit: Non licet cleri praesentis coram populo saniem criminis extergere et vulneratum cor verbo Dei tangere, et sic charitativam infundere medicinam. Unde coram populo se clerus impudice crimine vulnerat, vulnus portat publice, sed medicinam purgativam criminis respuit quasi phreneticus et vaesanus. O clerice, non sic, sed cor durum mollifica, caesuram patere medici, verbis sanantis medicamentum recipe et charitatis infundetur oleum et tunc diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et in tota mente tua praestante Iesu Christo, Domino Deo aeterno, homine nato ex virgine in saeculorum saecula benedicto, Amen.

(IOHANNES HUS. Diliges Dominum Deum. In *Ioannis Hus et Hieronymi Pragensis, confessorum Christi Historia et monumenta II*. Ed. M. Flacius Illyricus. Norimbergae: Officina Ioannis Montani & Ulrici Neuberi, 1558, fol. 27v–31v.)

21 Kurzivou vyznačeno: Iohannes Wiclef. Nisi habundaverit. In *Iohannis Wyclif Sermones*. Vol. I. Ed. I. Loserth. London: Trübner & co., 1887, XXXVIII, s. 253.

Slovní zásoba

defectuosus, a, um – nedokonalý

pollutus, a, um – poskvrněný

propono, ere, posui, positum – vykládat

spiritus, us, m. – duch; Spiritus sanctus – Duch svatý

gratia, ae, f. – milost

fidelis, e – věrný

gratuitus, a, um – nezasloužený; něco, za co se neočekává odměna

peccator, is, m. – hříšník

vivifico, are, avi, atum – oživovat

undiquaque – ze všech stran, tj. ve všem

apostato, are, avi, atum – odpadnout

austerus, a, um – krutý

Antichristus, i, m. – Antikrist, tedy opak a nepřítel Krista i křesťanské církve

Lucifer, ferī, m. – zde: padlý anděl, který běduje nad ztrátou své slávy;²² odvozeno z lux + fero, pův. tedy doslova Světloňoš; pův. označení pro planetu Venuši

crucifigo, ere, fixi, fixum – ukřižovat

successio, onis, f. – sled, posloupnost, rodokmen

apostolus, i, m. – apoštol

primaevitas, atis, f. – první doba

clerus, i, m. – duchovenstvo, klér

cauteriso = cauterizo, are – vypálit znamení horkým železem

attingo, ere, tigi, tactum – dotýkat se

remurmuro, are, —, — – reptat

sanies, ei, f. – hnis

crimen, inis, n. – hřích

extergeo, ere, tersi, tersum – oprašovat, utírat, vymetat

charitativus (caritativus), a, um – láskyplný

impudicus, a, um – necudný, nestydatý

purgativus, a, um – očišťující

respuo, ere, ui, — – odmítnout, pohrdnout

phreneticus, a, um – šílený, zuřivý

vaesanus = vesanus, a, um – smyslů zbavený

22 MAAS, A. Lucifer. In CE. Vol. 9. New York 1910.

mollifico, are – učinit měkkým, obměkčit
 caesura, ae, f. – řez
 praesto, are, stiti, statum – pomáhat
 aeternus, a, um – věčný
 saeculum, i, n. – věk

Jan Hus – Dixit Martha ad Iesum (Io 11, 21)

O špatných způsobech konání pohřbu – lakota zúčastněných a okázalost obřadů jsou škodlivé, např. prodlužují očistný trest; užitečné je i v tomto případě pouze dobré jednání

„Dixit Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.“

In presenti ewangelio agitur de morte Lazari, qui fuit sucitatus a Cristo. Fuit autem ultimus inter eos, quos ipse tempore sue viacionis suscitavit. Fuit eciam iste *familiaris Cristo ex domestitate, in fide, in hospicio et in victu*.²³ Unde legitur istud ewangelium in mortuorum exequiis, ut fratres et sorores superstites ex eodem affectu et in fide recta rogent Dominum Iesum pro mortuis, quo affectu et in qua fide Martha rogavit et fuit exaudita, ut frater eius a morte corporis resurgeret. (...)

Circa istud ewangelium videndum est, *quare fiunt exequie mortuorum*. Et est duplex causa in genere: prima *vera et laudabilis*, secunda falsa et vituperabilis. Et quia secundum Philosophum in operatione primo removendum est prohibens sive inpediens, igitur prima causa dampnabilis ab exequiis est principaliter removenda, que triplex est, incitans dyaboli ministerio, quare hodie mortuorum exequie fiunt sic sollemnes. Prima causa damnabilis est, *ut apud mundum nomen divitis defuncti sollemnus celebretur*. Secunda, *ut vita mortui per multa mendacia comendetur*. Tercia, *ut lucrum temporalium sacerdotibus cumuletur*.²⁴

Iste autem cause nocent dantibus divitibus seu exequias facientibus, quia vana gloria percuciantur et illud, quod inpendunt, perdunt iuxta iuramentum Salvatoris dicentis Math. 23°: „Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.“ „Amen, dico vobis, quia receperunt mercedem suam.“ Secundo nocent recipientibus sacerdotibus, quia propterea magis avaricie intendunt et simonie et crapulosius pascuntur sicut corwi

23 Editorka *Positiones* zvýrazňuje kurzivou doslovné přejímky z Wyclifova díla. V tomto případě Hus cituje z Wyclifova kázání *Dixit Martha ad Iesum* (In *Iohannis Wyclif Sermones*. Vol. IV. Ed. I. Loserth. London: Trübner & co., 1890, II, s. 11).

24 V tomto odstavci srov. IOHANNES WICLEF. Omne quod dat mihi pater ad me veniet. In *tamtéž*, XI, s. 89.

de cadaveribus. Et hinc dicitur: „De morbo medicus, gaudet de morte sacerdos,“ quia medicum morbus et sacerdotem cadaver pascit, suple occasionaliter. Tercio nocent vivis pauperibus, quia in bonis defraudantur. Quarto nocent mortuis, quia suffragium superstitum propter eorum peccatum a mortuis subtrahitur et quia occasione mortuorum ministrata de male quesitis vel conservatis temporalibus inchoatum peccatum perficitur, et sic eorum pena prolongatur.

(...) *Nam constat experimento certissimo, quod hominis cadaver mortuum est vilius, horribilius et fetidius quam cadavera bestiarum. (...) Quid ergo valet sibi transacta gula sive luxuria, cum finis talis necessario consequatur? Indubie multum nocebit tam corpori quam anime, cum ipsa sint connectenda perpetuo et perceptura mercedem perpetuam, secundum quod meruerant hic in via.*²⁵ Et hinc Salvator frequenter minatur igne perpetuo, quem damnati perpetuo patientur. (...)

Ex dictis colligitur, quod ab exequiis debet excludi superfluitas ut vana gloria, cleri avaricia, cura superflua, nimia confidentia, seduccio vana et omne peccatum mortale in suffragantibus, quia tunc eorum oblaciones sacrificii, elemosine, ieiunia, oraciones, ymmo omnis accio meritoria proderit membris dormientis ecclesie, de quanto viantes in seculo meruerunt. Nec aliter, nisi per Dominum Iesum Cristum, qui est suffragiorum omnium principalissimum fundamentum.

(IOHANNES HUS. Dixit Martha ad Iesum. In *Positiones – recommendationes – sermones*. Universitní promluvy. Ed. A. Schmidtová. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 157–178.)

Slovní zásoba

Iesus (Jesus), u, m. – Ježíš

suscito, are, avi, atum – vzkřísit

domestitas, atis, f. – příbuznost

exsequiae, arum, f. – pohřeb, pohřební průvod, tryzna

ewangelium = euangelium, ii, n.

superstes, stitis – pozůstalý

affectus, us, m. – láska

circa (+ak.) – co se týče, vzhledem k, pokud jde o

vituperabilis, e – hoden pokárání, špatný

Philosophus, i, m. = Aristotelés

operacio = operatio, onis, f.

²⁵ Tamtéž, s. 94.

dampnabilis = damnabilis, e

dyabolus = diabolus, i, m. – ďábel, z řec. διάβολος = původce rozkolu

sollemnis, e – pompézní

apud = apud

defungor, defungi, defunctus sum – zemřít

comendo (commendo), are, avi, atum – chválit

lucrum, i, n. – zisk, majetek

gloria, ae, f. – sláva

percucio = percutio, ere, cussi, cussum – zasáhnout

Salvator, oris, m. – Spasitel

merces, mercedis, f. – odměna, odplata; Husovy úvahy o prosbách za mrtvé jsou založeny na jeho přesvědčení, že člověk svým pozemským jednáním ovlivňuje to, jestli se po smrti dostane do nebe, nebo do pekla; tyto úvahy o prosbách vycházejí rovněž z přesvědčení o existenci očistce (*purgatorium*, srov. *purgo*, *are*), v němž se duše očisťují od hříchů, za něž se lidé nestihli před smrtí kát, a o tom, že správně provedenými prosbami mohou pozůstali a ostatní živí tuto očistu a utrpení zkrátit

avaricia = avaritia, ae, f. – lakota, zřetnost; jeden ze smrtelných hříchů, mezi které se počítá také dále zmíněná luxuria a gula (kromě toho i superbia, invidia, ira, accidia)

simonia, ae, f. – svatokupectví

crapulosus – oddávající se obžerství (*crapula*, ae, f. – obžerství)

pasco, ere, pavi, pastum – krmit, živit, sytit

corvus, i, m. – havran

cadaver, eris, n. – mrtvola

suple = supple

defraudo, are, avi, atum – klamat, šidit

suffragium, ii, n. – modlitba, prosba, přímluva

occasio, onis, f. – jmění, bohatství

peccatum, i, n. – hřích

vilis, e – laciný, bezcenný

fetidus = foetidus, a, um – páchnoucí, smrdutý

transigo, ere, egi, actum – provést

gula, ae, f. – obžerství

luxuria, ae, f. – rozmařilost, smilstvo

perpetuo – trvale, věčně

minor, ari, atus sum – hrozit

damnatus, a, um – zatracený

colligo, ere, legi, lectum – uzavírat

seduccio = seductio, onis, f. – svádění

suffragor, ari, atus sum – přimlouvat se

oblacio = oblatio, onis, f. – obětování, poskytnutí

elemosina = eleemosyna, ae, f. – almužna

ieiunium, ii, n. – půst

meritorius, a, um – záslužný

ecclesia, ae, f. – církev

seculum = saeculum, i, n. – (konečný, pozemský) svět